

IMRE KERTÉSZ

někdo jiný
kronika proměny

≡ KNIHA ZLIN

FLEET

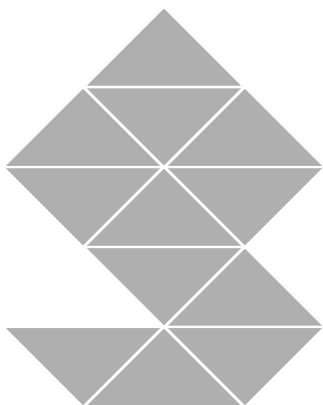
Imre Kertész

Někdo jiný

Kronika proměny

IMRE KERTÉSZ

někdo jiný
kronika proměny

≡ KNIHA ZLIN

The translation of this work was supported by the Petöfi Literary Museum and the Hungarian Books & Translations Office, Budapest 2013.

Copyright © 1997 by Imre Kertész
Published by permission of Rowohlt Berlin Verlag GmbH, Berlin
Translation © Adéla Gálová, 2013

ISBN 978-80-87497-06-7
ISBN 978-80-7473-101-3 (PDF)

„...vždyť přece zobrazuji sám sebe.“

Montaigne

„...a ačkoli nikdy neexistuji, prchavě a beztvary bloudím sny někoho, kdo mě nemohl nikdy zformovat.“

Pessoa

„‘Já’; fikce, na níž se můžeme podílet maximálně spoluautorstvím.“

I. K.

„Já je někdo jiný.“

Rimbaud

Tisíc devět set devadesát jedna, podzim na chladném břehu Dunaje, blízký soumrak zalil paláce peštského nábřeží ošoupané prolhaným chvastounstvím trpkou barvou zeleného jablka.

Vše, co je ve mně, spí hlubokým, nehybným spánkem. Přemílám své city a myšlenky jako náklad vlažného dehtu.

Proč se cítím tak ztracen? Zřejmě proto, že ztracen jsem.

Všechno je klam (skrze mě, mým prostřednictvím: to moje existence všechno falšuje).

Vzbuzuje-li prázdnota (má vnitřní prázdnota) pocit viny, dovoluje to snad i dovodit její příčinu. Stvoření předcházela úzkost: *horror vacui* je *etickou skutkovou podstatou*.

Včera ve veřejné přednáškové hale – na mimořádně hloupé takzvané konferenci s mimořádně hloupým názvem „Hungarian-jewish coexistence“ – se ke mně hrnul jistý postarší gentleman s beztvarým, kašovitým obličejem, s vlasy, řídnoucími v soustředěných chomáčích, jako tomu bývá na vysezených místech některých plyšových kanapí: ani jediný jeho rys mi nebyl povědomý. K mému překvapení mě náhle objal, načež se mi představil: přítel, jehož jsem pětatřicet let neviděl. Žije v cizině. Slyšel o mně, čte mé knihy. Nechápe, jak říká, mou „proměnu“. *Tenkrát* prý si na mně ničeho zvláštního nevšiml, nevykazoval jsem takříkajíc žádné známky „vyšších schopností“. Trochu jsem se omlouval za ten nenadálý vývoj událostí, ale ve skutečnosti mě

jeho slova rozrušila. Vždycky – a platí to dodnes – jsem měl sklon považovat se za „Jedermann“, který v jistém ohledu nikdy neváhal vynaložit zvláštní námahu, zejména jde-li to, zachovat si nezkalený pohled. Jaképak já mám „vyšší schopnosti“? Nešel jsem za jedinou inspirací téhle země: za neúnavným vábením sirén pobízejících k duševní, duchovní, potažmo fyzické sebevraždě, což svědčí o jakési vitalitě. Hodnotit však toto minimum jako vítězství, to by svědčilo o značné neopatrnosti, ba co víc, o naprosté absenci prozíravosti. Jakou změnu přinesla ona „proměna“? Nejsem už ničemu vydán všanc? Byl jsem spasen před sebou samým? Ne, nepřihodilo se nic víc, než že mi byla vrácena moje *conditio minima*, má osobní svoboda – dveře cely, v níž jsem byl čtyřicet let uvězněn, se – sice se skřípěním, ale přesto – otevřely a není vyloučené, že už jenom to stačí, abych byl zmaten. Nelze prožívat svobodu v místech, kde jsme prožili otroctví. Chtělo by to někam odjet, hodně daleko odtud. Neudělám to.

Tedy bych se měl znovuzrodit, přerodit já sám – no ale v koho a v co, prosím vás?

Prší. U stolu v restauraci vysvětluje nějaký muž cosi ženě – cosi nevysvětlitelného. Rád by jednou provždy skoncoval s dalšími pokusy o štěstí, jež věčně vážnou na mrtvém bodě. Omrzelo se mu pronásledovat rozkoš slepými uličkami příslibů. Kdepak jiná žena, to tak, chraň bůh! Svoboda. Vynořit se na povrch z kalného víru nekonečného sledu poměrů, kolotajícího už léta letoucí. Už ho nebaví, že je nakonec v každém vztahu nucen rozpoznat vlastní nedostatečnost. Myslí mu probleskne obraz krátkého, intenzivního, tvůrčího života. Věrnost, mrzuté plnění povinností, sytící plameny permanentní deprese. Je to oheň studený jako led, ale plane v něm velké zadostiučinění. „*Was wussten sie, wer*

er war“ – nikdo o něm neví, kdo je, a on si přeje, aby ho s tímto jeho tajemstvím nechali o samotě. Tvář té ženy, jak mu naslouchá. Teď by se měla zvednout a s pyšnými rameny a jen stěží zadržovanými vzlyky se vzdálit. Nezvedne se. Tak tedy vyskočí muž, ještě ženu něžně a rychle políbí na víčka a pospíchá pryč z kavárny. Ne, neudělá to. Mávne na číšníka, platí. Vstanou zároveň. Skrze sklo bičované deštěm je vidět, jak vycházejí na ulici. Muž rozevívá deštník. Několik kroků ujdou takto, bok po boku, pak se žena zavěsí do mužova rámě a po chvilce oboustranné nemotornosti sladí svoje kroky. Ode dveří zavane do místnosti lehounký průvan, jako letmé zachichotání marnosti.

Prší. V televizi činí prohlášení bývalí straničtí předáci. „Věřili“ ve stranu. „Věřili“, že došlo k „omylům“ a „chybám“, ale „věřili“ například, že o nich „Stalin neví“. Atd. Ale není třeba se domnívat, že si tyto fráze nespletli se skutečnými obsahy a svou takzvanou „víru“ s reálnými myšlenkami či pocity. Ponaučení z toho plynoucí: tito lidé vsadili své životy na chybnou rétoriku. A navíc – a to je ještě mnohem závažnější – povýšili tuto chybnou rétoriku na obecně platný konsenzus. Po odchodu ze scény za sebou zanechali mrzáky postižené chybnou rétorikou, kteří teď nutně potřebují bleskovou morální první pomoc, jako by znehodnocená slova chybné rétoriky, podobná rozmáčejícím se cárům papíru, náhle odhalila své morální šrámy. Kam až oko dohlédne, všude klapou morální protězy, ťukají morální berle, drandí si to kolečka morálních invalidních vozíků. Nejde o to, aby zapomněli na určitou éru, jako se zapomíná na zlý sen: tím zlým snem byli přece *oni sami*, chtějí-li žít, museli by zapomenout *sami na sebe*. A dosud vlastně ještě nikdo neprozkoumal, zdali je po dlouhé smrti možné a lákavé znovu žít. Copak už někdo vstal z mrtvých –

ne snad za účelem hlásání zázraku, nýbrž prostě jen proto, aby i nadále žil, byl, v podstatě *pro totéž*, pro co dosud (pro nic), a aniž by zaznamenal prožitek vzkříšení? Lze si představit Lazara v Chaplinově roli?

Fičí sychravý, zhoubný dech tragédií. Země se roze-
stupuje, nebesa se bortí. Ve zlomku vteřiny se lidé mění,
hroutí, stárnou. Dech pekla jim sfoukává z tváře barvu.
Ulicemi chodí šedé a bílé postavy, mrtvoly. Metamor-
fózy apokalypsy. Na Krvavém poli, míjeje sochu Bély
Kuna počmáranou židovskými hvězdami, jsem náhle
pochopil, že to, co jsem měl v mládí za zbabělost, ome-
zenost, zaslepenost a – de facto – takřka nepochopitel-
ně tragikomický způsob sebevraždy, není vlastně ničím
jiným než druhem bezmoci přetavené v důstojnost. Je
něco důstojného v tom, že člověk nakonec vyplní vra-
žedný rozkaz a s jakousi chladnokrevností strpí, aby
ho ocejchovali a zmasakrovali. V pohodlnosti – v po-
hodlnosti oběti – je cosi velkolepého. Co se mě týče:
dnes už tuším, že vytrvám na svém místě, nanejvýš se
bude stupňovat moje znechucení. Dlouhý život má pro
nás v záloze čím dál víc překvapení – překvapení, která
vyjevujeme sami sobě o sobě.

„Vlastní existenci je třeba akceptovat tak *dalece*, jak to
jen jde“: Rilke. Kafka: „Musím být často sám. Vše, co
jsem vykonal, je pouze výsledkem samoty.“ Nietzsche:
„Patos distance...“

Co je to správný život? Věčné mystérium (pro mě).

Včera večer v posteli jsem si dlouze, s úsilím co chvíli
obnovovaným, zkoušel představit vlastní neexistenci.
Své subjektivní nic. Takřka jsem cítil, jak vyklouzávám
ze svého těla – jenže tam mé dobrodružství končilo.
Jakmile opustím pouzdro, ztratí se i obsah; všechno
se přeruší. Jsem svázán s vlastním tělem na život a na

smrt, tohle klišé je čas od času téměř k nevěře. Byla by chyba domnívat se, že můj život patří mně. Ale ještě větší chyba by byla ho promarnit, dopustit, aby přišel nazmar, zašantročil se. Tenhle život mi byl svěřen – neptám se, kým, neboť znám odpověď, tudíž vím i to, že jde o špatně položenou otázku; nemohu se odvolávat na nic než na své vlastní a nepopíratelné *vnímání* zodpovědnosti (coby na jedinou *pocíitelnou* zkušenost). Se svým životem jsem v recipročním vztahu. Ten vztah má jméno: odkázanost. – Až sem by bylo všechno v pořádku. Jenže který dílek tohoto rozštěpeného života nazývá sám sebe „já“?

„Já“; fikce, na níž se můžeme podílet maximálně spoluautorstvím.“ „Já je někdo jiný.“ (Rimbaud.)

„9. 4. 1951 ‚Víš nebo si jen myslíš, že se jmenuješ L. W.?‘ Je to smysluplná otázka?“ (Wittgenstein: *O jistotě*.)

Co jsem tak mohl dělat 9. dubna 1951? Před čtyřiceti jedním a půl rokem? Tuším, že jsem tehdy pracoval v Železárnách a strojírnách MÁVAG coby vykopnutý intelektuál. Věděl jsem tenkrát, že mi říkají I. K., nebo jsem si to jenom myslel?

Ani nevěděl, ani nemyslel. Prostě jsem jen poslechl, když bylo to jméno vyvoláno.

Odjakživa nenávidím svoje jméno. Už v útlém věku se mi na ně nalepilo příliš mnoho ponížení.

Mám-li být přesný: zdá se mi, že jsem se svého jména bál. Dodnes mám k němu rezervovaný postoj.

Někdy se musím bezmála vystrkat z pokojné skrýše anonymity, když uslyším vyřčené nebo uvidím napsané jméno I. K. – nikdy se s ním však neztotožním.

(Tolstoj prý byl ze svého jména už v pubertě celý pryč, jako štěně.)

Do Vídně jsem přijel, jako bych prchal před vlastním životem. A Wittgensteina („*Vermischte Bemerkungen*“) překládám, jako bych prchal před svými úkoly.

Mírná zima roku 1992. Procházky v časném soumraku. Park Belvederu. Okolí Karlskirche, Argentinienstrasse, která jako by se svým *jménem* spojovala jakousi stříbřitou zvonkohru. Solidně stavěné paláce, v průjezdu skrytý tajuplný obchůdek, kde se prodávají indonéské šperky, zakřivené šavle a exotické bytové doplňky. Ještě než se začalo smrákat (bůhvíproč mě tu napadají samé takové archaismy jako kupříkladu „nešpory“), tedy o nešporách (kdypak ty nešpory jsou?), ještě zavítám do zahrady Schaumburského zámku, na nějž vidím z okna. Trpká vůně vzduchu, téměř žádní chodci, matné barvy večera, samota, lehká vůně kouře – to všechno, všechno je jako vleklá, teskná snová odpoledne mého dětství.

Kde je to město, které ve mně takříkajíc *evokuje* ticho a starosvětskost tohoto vídeňského večera, na způsob jakési metafory...?

Myslím, že takhle nějak jsem chtěl vždycky žít: v příjemném pronajatém bytě (jenž mi nepatří), obklopen přívětivým nábytkem (jenž mi nepatří), bez domova, ničím nevázan a konaje, co je mi dáno konat (v tuhle chvíli zrovna překládat Wittgensteina), bez starostí o základní obživu, na neznámém místě, kde straší vzpomínky věcí důvěrně známých, byt' snad nikdy neexistujících...

Wittgenstein. Ve Vídni po něm nenacházím ani stopy. Zato v něm – ve Wittgensteinovi – nacházím Vídeň neustále. Exaktnost vystupňovaná na samou hranici perverznosti; židovská sebenenávist (tady lze de facto zkoumat vznik a mechanismus antisemitismu na té nejvyšší, nejvznešenější úrovni), v obecné rovině pak tápavé sebehodnocení coby fatální důsledek podrážky otcovské a státní holiny, jež se v určitém bodě odvržení do zániku nečekaně promění v produktivitu a pro-

dukci – myšlení coby pokus se povznést, myšlení coby pomsta, coby oči prchajícího, který se ještě na moment ohlédne zpět, pln opovržení a lucidity.

A že prý je Mahler – jak tvrdí – špatný skladatel. Překládám tuhle pitomost a vkládám do mechaniky kazetu se Šestou symfonií. V jednom rozhovoru tvrdí Th. Bernhard, že Ludwig Wittgenstein neměl – na rozdíl od jeho synovce Paula – pražádný hudební sluch („unmusikalisch“). Ale nejde jen o to. „Jedna věc je sázet ideje, věc druhá je sklízet“ – překládám z díla *Ver-mischte Bemerkungen*: Wittgenstein tedy nebyl ochoten sklízet Mahlerovy ideje, dle mého přesvědčení proto, že Mahler byl žid. Jak snadné je dezinterpretovat umělecké dílo. Respektive: jsou umělecká díla skutečně tak křehká? Nikoli, jsou ještě mnohem křehčí. Každá interpretace je zároveň dezinterpretací. Znamená to tedy, že právě dezinterpretace udržuje dílo při životě? Nikoli, něco takového lze konstatovat jen stěží.

První vídeňský sen, z rodu těch plastických, jež zanechávají výraznou vzpomínku. Zlý, sebemrskáčský, plný úzkosti. Zřejmá souvislost se čtivem z předchozího večera (článek „Der antisemitische Retter“ z magazínu *Transit*) a také s nepříliš šťastným Wittgensteinovým poměrem k vlastnímu židovství. A jedna charakteristická překladatelská bota, u níž jsem se přistihl dnes ráno: lze předpokládat paradox – psal jsem – v jehož důsledku si člověk uchová původní estetický vztah vůči vlastnímu tělu, *zároveň s tím* však uvítá nádor s otevřenou náručí (W. totiž tituluje své židovství právě tímto termínem – nádor.) Správné znění textu je pochopitelně následující: „Bylo by v přímém rozporu očekávat, že si člověk uchová původní estetický vztah k vlastnímu tělu a *zároveň s tím* přivítá nádor s otevřenou náručí.“ Můj překladatelský lapsus je samozřejmě

klasické freudovské přechnutí; jasně dokládá, co bych od něj (W.) ve skutečnosti očekával.

Jenže co vlastně očekávám sám od sebe? A jak mám naložit se snem, který v konečném důsledku přeci jen nahlíží celou problematiku z pozice nádoru?

Sotva jsem se vyhrabal z předchozí noci a dnes ráno – jako ostatně každý den – znovu mívám pamětní desku Moritze Schlicka, jež se skví na zdi jednoho z domů na Prinz-Eugenstrasse. A vůbec, je to zvláštní pocit, setkávat se tváří v tvář se jmény, která v Budapešti takřka sublimovala v pojem. U té pamětní desky jsem se zarazil už první den, právě kvůli těm wittgensteinovským souvislostem. Není to vlastně ani tak dům, jako spíš činžovní palác. Jeden ze Schlickových žáků, který neměl židy zrovna v lásce (a krom toho byl taky možná mizerný student), svého učitele v univerzitní aule jednoduše odpráskl. A protože tehdy (v roce 1936) takový čin zcela neodpovídal pravidlům slušného chování dokonce ani v Rakousku, odsoudili tenkrát studenta k deseti rokům vězení, a teprve po dvou letech, u příležitosti Anschlussu, ho urychleně (a snad i s mnohačetnými omluvami) propustili. Během přelíčení zmínil Schlickův žák coby odůvodnění svého činu „zlou a škodlivou“ filozofii svého učitele. (Neboli jazykovou kritiku a logický pozitivismus, neboť tyto platí /spolu s fenomenologií/ za navýsost, ehm, židovské, ehm, záležitosti – a naznejme, že právem: v čím *zájmu* by ostatně bylo rozkrytí jakési metafyzické hatmatilky, na jejíž půdě vzápětí vztyčí svou šikmou věž ideologické žvásty?)

Nemám ponětí, proč touhle zkazkou rozlítostňuji sám sebe každé boží ráno. Schlickův vídeňský byt byl na krásném místě: jeho okna hleděla přímo do růžových zahrad Belvederu. V bezprostředním sousedství domu nedávno otevřeli sklepní hospodu, proudí tudy

davy mladíků hovořících cizí, hrčivou řečí, u paty pyšné palácové zdi se skví podezřelé, vlhké skvrny; včera ráno jsem musel rychle odvrátit zrak od zvratků. Od roku 1989, kdy jsem naposledy (a poprvé) bydlel ve Vídni – tedy během tří let – město výrazně zpustlo.

Ale proč si tu nad tím stýskám, jako nějaký vídeňský maloměšťák? Zjevně se potýkám s jakýmsi zmatením identity; s kým to vlastně solidarizuji? Kdyby došlo na lámání chleba, vídeňští strážci pořádku by mě nepochybně přistrčili ke skupince těch s hrčivými jazyky, a ty já nerad, neboť zvracejí na západní kulturu. Zbývá jediná otázka: existuje ještě vůbec západní kultura? Mám-li být solidární, tak jedině s Moritzem Schlickem, který přemýšlel, a proto byl zastřelen, což je koneckonců přeci jenom osud hodný filozofa.

Wittgenstein: „hudební cit je lidským projevem života“.

Bůhvíproč mě neustále pronásleduje jeden vracející se obraz; violoncellistky komorního orchestru ještě z tehdejší Budapešti, která s každým důrazným tahem smyčce nelítostným, neurotickým pohybem poškubávala hlavou ke straně a nakláněla ji k levému rameni, jako kdyby šlo o nějaký na ní zcela nezávislý předmět. Jako by každá nota a každičkový tah smyčce vyžadovaly takovou oběť, takovou tělesnou extázi, která je právě tělesně neproveditelná, a trýznily tak diváka bolestným obrazem permanentní nenaplněnosti; to vše za doprovodu klasické nebo, lze-li to tak říci, zcela racionální hudby, pokud si dobře vzpomínám, Bacha.

Množství kultivovaných, ztroskotalých starých dam ve Vídni. Natahuji ruku, pomáhám jim při výstupu z tramvaje a došlapu na chodník. Některé poděkují, jiné si mě měří podezíravým pohledem; nikdy ovšem tak podezřívavým, jako na sebe hledím já sám.

Nápadně trapná otázka, kterou Wittgenstein bez ustání týrá sám sebe: má-li to, co vytváří, nějakou „hodnotu“, či nikoli. Jako by mušle poměřovala tržní hodnotu perel, zatímco je ze sebe potí na mořském dně: je třeba přiznat, že povaha této otázky se zásadně liší od povahy mušle...

Existující – a mnohdy nepřekonatelná – propast mezi nadáním a genialitou. „Každý, kdo nelže, je už sám o sobě dostatečně originální,“ překládal jsem dnes odpoledne.

Koho by překvapilo, s jakou – zdánlivou – lehkostí si lidé vyměňují ideje (nebo, jak rádi říkají, „přesvědčení“)? Každé „přesvědčení“ je převlekem některého z lidských typů, a ať už se schovává za kterýkoli z nich, zůstává vždy stejný, chová se vždy stejně.

Je věru pravda, k čemu mě Wittgenstein přivádí: na náboženské víře je pravdivý zejména a v první řadě její výchozí bod, neboli premisa, že situace člověka je beznadějná. A já se táži: lze tedy *věřit* také v beznaděj? Mně totiž taková víra stačí; a nejsem beznadějný.

Všechna tahle nevratně ztracená, neopakovatelná vídeňská rána studeného jara; zдалipak se mi podaří dostatečně si je vychutnat, jestlipak nejsem příliš hloupý, abych mohl být šťasten?

Momentky exponující paměti: Stephansplatz – rozesmátá žena v kožichu a nápadně vysokých podpatcích utíká za svým přítelem po nerovné, zasněžené dlažbě.

Zimomřivě se tulící dvojice na nočním Schwarzenbergplatzu, čekající na tramvaj s označením „D“.

Stůl ozářený svíčkami v teplé, vonící restauraci. Vele důležitý vrchní se zajímá, kdo řídil Vídeňskou symfonii v Musikvereinsaalu, dirigenta následně, s dobře informovanou vídeňskou zloajností, pomluví.

Cesta domů potemnělou Goldengasse, poněkud nejistým krokem.

Řezavé ranní světlo v jídelně v ulici Gráfa Starhemberga. Lehká nepravděpodobnost bytí, kyprá prst, z níž někdy v budoucnu vyraší vzpomínky; rudě, jako planoucí máky.

Krotká melancholie nádraží, v čase rozluček za rozbřesku. Ještě jedna momentka z rychlíku: ženský profil opírající se o tmavorudý potah sedadla.

Nazítří: vídeňská neděle. Dopoledne Wittgenstein; v poledne procházka, ven do Hietzingu. Tamní hřbitov s udržovanou zahradou a opečovávanými hroby (téměř jsem dodal: s dobře živými mrtvými). Hned naproti vchodu monumentální Dolfussova hrobka. Byl to, pokud vím, drobný človíček. Bylo nebylo, na Růžovém vrchu, v příjemné a lukrativní Szemlőhegyské ulici, stávala kdysi letní školka. Kdosi – nějaká žena v bílé zástěře – mi nad velkým lavorem v zahradě myla vlasy. Náhle někdo vykřikl jméno (na ulici? či v zahradě?): Dolfuss! Zastřelili ho. Ruka ustala v masáži hlavy, ústa a oči mi zalila štiplavá mýdlová voda. Uslyšel jsem tato slova: „Vykrvácel. Chrčel.“ Zejména na ten druhý výraz si vzpomínám, protože jsem přesně nevěděl, co znamená. Představil jsem si hustou, rudou tekutinu – krev dospělého muže, tedy rozhodně ne onen rozmarný, červený, slaný, triumfální elixír, který prýštil ze mě, když jsem se řízl či upadl, a „natloukl“ si koleno, atd. – ale jakousi neblahou, lepkavou matérií, v níž se jazyk marně pokouší převalovat: to pro mě symbolizovalo ono „Dolfuss“ a v mých vzpomínkách se vlastně až dodnes objevuje společně s onou prazvláštní představou „chrčení“ a chutí mýdlové vody. – Kam se však poděla Szemlőhegyská ulice? Občas se procházím po jakési Szemlőhegyské ulici, ta však ani zdaleka nepřipomíná onu *Szemlőhegyskou ulici*, kde jsem, mezi zvláštními železnými mřížemi

obemykajícími skvrnité kořeny platanů zkroucené na způsob mytických hadů tu a tam narazil na řeckou želvu a vynesl ji na louku na konci ulice, kde jsem ji s pocitem vlastní důležitosti položil do trávy; právě zde, na louce ve svahu, se nacházel poslední chráněný kout světa, odtud už bylo vidět do zászvěti, představujícího jakýsi lákavý, azurový příslib, v němž se mé zmámené dětské oči ztrácely a ve kterém jsem občas, právě v místě, kde se mezi prohnutým vodním zrcadlem a jiskřivým nebeským dnem smývala hranice horizontu, s chvějivým okouzlením rozeznával snový trup bílé lodi...

Cvičení à la Wittgenstein: Řeknu-li, že voda je chladná, každý má hned po ruce vysvětlení: to proto, že je zima, to proto, že prostředí jeskyně je chladnější než... atd.; řeknu-li však, že jsem mokrá a mrznu, podají mi ručník – nebo nepodají: na každý pád takřikajíc přivedu problém k řešení. (Mám na mysli antisemitismus a žvásty o něm.) Nerozumět světu *jenom proto*, že je nesrozumitelný, je čiré diletantství. Světu nerozumíme proto, že to není náš úkol na téhle planetě.

Nadměrné přemítání mění člověka buď v troubu, nebo v mystika. Wittgenstein byl koneckonců mystik, stejně jako Kafka. Jen pracoval s jiným materiálem: s logikou. Bylo mu dáno bortit světy, dokud se zpod jejich trosek, coby záblesk drahokamu, náhle nezaskvěla jeho víra.

Zrovna si ho představuji, jak svírá v ruce onen poklad: hledí na něj zkoumavě ze všech stran, a nenachází proň pojmenování. Ví však, že se stal zázrak a že je zachráněn.

Spisovatel se nakonec přece jen nejvíce musí obávat chvíle, kdy začne být s úbytkem sdělení zčistajasna duchaplný.

Jiskřivý břez. Dopoledne. Tvrdé barvy, oslepující záře nebes. Sluneční jas, pronikající záclonou Cafe Prückel, kavárenské ticho; diskrétně šustící noviny v listujících rukou; líné, sporé pohyby návštěvníků, jejich klid a sebejistota; za záclonou na Ringu takřka němý dopravní provoz; úslužná, nikdy však vtíravá obsluha; u mého stolu naproti mně sympatický muž, literát s čistými rysy a porcelánovým pohledem; bystrý, duchaplný, zábavný; a všechny ty hrůzy, apokalyptické jevy, o kterých hovoříme a které v nás v krotkém kavárenském tichu bobtnají v třesnutou vizi. Shodneme se na pocitu, že zde bují něco hroživého. Ve všem a všude se objevují znamení – předzvěst nadcházejících běsů, jimž se racionální jazyk nemá šanci ani přiblížit. Je třeba sáhnout po mluvě archaické, biblické, která zná Satana a apokalypsu. Takto si tu lžeme, licoměrně a v pohodlí, zatímco kdesi na periferii mé pozornosti předvádí svůj bezstarostný tanec jiskřící nebesa, blížící se jaro a sladký pocit vlastní svobody.

Později (odpoledne): potíže s autorskými právy na Wittgensteina (vydavatel, pro kterého překládám, je opomněl obstarat, zatímco vydavatel, který tak učinil, pověřil mezitím překladem někoho jiného). Naráz je tak zpochybněn účel i záminka mého pobytu ve Vídni. Hrozí, že se budu muset vrátit domů předčasně; překvapí mě děs působící bezmála fyzickou bolest, jenž se mě zmocní při tom pomyšlení; na způsob jakési vize mi na mysli vytane celý ten obrázek; marnotratný syn, bosé nohy, ranec, vychrtlé psisko a rozpadající se chatrč – zkrátka: opuštěná domovina.

Pamatuj na sen, jenž tě znovuzrodil.

Pamatuj na matku a otce.

Pamatuj, žeš v hlubokém spánku přijal život, jenž ti dali.

Pamatuj na slib, který do sebe tvůj život pojímá.

Pamatuj na podmínky, jež tento slib klade; ba co víc, pamatuj, že dostát tomuto slibu musíš výhradně cestou jeho vlastních podmínek.

Ale no tak, snad ti to není málo...?

Budapeštské tropy. Včera večer v tramvaji ten pes, narzlý jezevčík. Ochable schoulený pod sedačkou, u pánových nohou. Nekonečně pomalu klesající černé oči, obtěžkané hlubokým žalem. Po šedivé tlamě se skutálely dvě slzy. Bouchnutí dveří ho vyděsilo, ztěžka se vyhrabal na čtyři, ale pán ho okřikl: sedni! a stlačil mu zadek zpátky k zemi. S mžouráním, lhostejně se podvolil. Každíčkový jeho rys zračil úplnou existenciální marnost, a zároveň jakýsi neodvolatelný, trpělivý údiv – jako kdyby měl ve skutečnosti nějaké jiné poslání, někde úplně jinde, v jiné formě i časoprostoru, a jako by na tuto skutečnost, na celý ten strašlivý omyl – za cenu definitivního zlomení – rezignoval.

Občas se mi v mysli vynoří ona (nezodpověditelná) otázka: kdo je to, co je to „já“ a v čem tkví můj jedinečný příběh? J., jeden z lidí z okruhu mého nového vydavatele, mi včera vyprávěl, jak jsem před čtyřmi lety, v roce 1988, obdržel tzv. „stipendium Artisjus“. On sám byl tehdy členem poroty, která o udílení rozhodovala. Bylo to v době, kdy už v upoceném žíněnkovém smrádku pozdního kádárismu každý věřil závan nadcházejících změn. Znuděně se přehrabovali v obvyklé jmenné listině věčných kandidátů ocenění, když vtom kdosi – J. tvrdí, že na konkrétní osobu si už nevzpomíná – „nadhodil“ moje jméno. Rozhostilo se ticho, každý se pokoušel vyčíst z tváře kolegy, jestli už přichází v úvahu se takto „vzepřít“ – proti čemu vlastně? A vskutku, kromě dvou románů: *Člověka bez*

osudu a Fiaska, které vyšlo právě v tom roce, můj trestní rejstřík nic dalšího netížilo. Snad ještě pár hlášení mých szigligetských udavačů o mém neškodném odporu k systému. I ten byl ale vesměs platonický, v životě jsem nebyl členem žádného z takzvaných opozičních hnutí – můj odpor k hnutím jako takovým zde soupeřil s mým odporem k režimu. Žil jsem jako pes, přivázaný řetězem ke svému osamělým, mylným idejím, nanejvýš tu a tam štěkající na měsíc. Byl jsem přesvědčen, že mé knihy stejně nikdo nečte, že o mně nikdo neví. A přece – věděli o mně všechno, kaškovští úředníci vedli můj osud v patrnosti. Jak říká jedna z mých románových postav: „Nač bychom ho oddělávali? Však pojde sám od sebe“ – ano, tak nějak o mně nejspíš smýšleli. Má osoba, můj způsob života i nepřijatelnost tvorby z nich vyvěrající byla něčím natolik jednoznačným, že působila jako jakási tichá obecná dohoda, bez nutnosti na mnou vynášet rozsudek. Zatímco poslouchám, jak J. mluví, pozoruji sám sebe a hnusí se mi to, co se ve mně odehrává. Netřeba dále rozpitvávat tyhle pocity; opojení z negativního zadostiučinění v sobě slučuje všechny hořké slasti. Jsem nenapravitelným dítětem diktatury, její cejch je zároveň mou výlučností. Je tou nejnevysvětlitelnější, ale zároveň i tou nejoprávněnější zkušeností tady na zemi, v lidském společenství. Ani na vteřinu se nedomnívám, že na tom nenesu žádný podíl. Je to má raná, takřka dětská zkušenost. Mezi čtyřma očima mě milovali, na veřejnosti se mě zřekli, a když se konala pravidelná přehlídka loutek, jež je možné obětovat, každý se ode mě kvapně distancoval. Tento dvojaký pocit jsem zjevně šířil já sám a je dost dobře možné, že ve mně původně skutečně byla jakási nevinnost – nebo řekněme spíš naivita – která vymezila mou roli na obřím lidském tržišti obecně směnitelných hodnot. Jed, který produkuje podřízené postavení, by

mě býval mohl klidně sprovodit ze světa, nějak se však stalo, že z něj nevyzpytatelná chemická laboratoř mého duševního příbytku umíchala nejpálivější koření mého života. Mé stigma je mou nemocí, ale v tomhle případě také hnacím motorem mé vitality, dopingovou látkou; z něho čerpám inspiraci ve chvílích, kdy s pomateným kvílením jako člověk stížený záchvatem nečekaně propuknu v sebevyjádření. Mé stigma je mé utrpení i můj kapitál a nyní už se musím nevyhnutelně domnívat, že se bez nich jen stěží obejdu, přestože nést je je stále těžší. Otázka je, jsem-li ještě vůbec schopen normálního lidského života. Mám podezření, že jasnou a jednoznačnou odpověď na ni nedostanu nikdy nebo minimálně do té doby ne, dokud budu žít na místě, kde žiji a kde je mé stigma věčné, neboť se přece s velkou pravděpodobností už stalo i součástí mojí povahy.

V sálajícím horku svého pokoje čtu Máraiho: „*Co se do Deníku nevešlo*“. Zajímavé čtení, plné zmateného resentimentu brzké poválečné éry (který se do Deníku skutečně nevešel). Autor doporučuje židům, aby přijali křesťanství. Návrh považuji za nepřijatelný už jen z toho důvodu, že – když se tak rozhlédnu po tom našem křesťanském světě – právě křesťanů je žalostný nedostatek i mezi samotnými křesťany.

Večer: pocity jako na trní, náhlá, povznášející přítomnost vět, popuzený pocit štěstí. Často mi teď otékají nohy. Jímá mě závrať. Mám rád svůj osud, svažující se směrem k postupnému úpadku.

Včera jsem spatřil potulné rytíře doby. Byla noc, seděl jsem s Albinou v autě manželů Z., vraceli jsme se domů z Miskolce. Na peštské straně Árpádova mostu, mezi nehybnými mračny prachu matně zářícími jako mlha v namodralém světle bledých pouličních lamp, na pusté, dusné ulici, jsme uvízli na semaforech, jako

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.